

ارزیابی توان توسعه گردشگری بیابان و تأثیر آن بر ابعاد اجتماعی- اقتصادی و کالبدی در سکونتگاه‌های روستایی (مورد مطالعه روستاهای شهرستان خور و بیابانک)

مجتبی قدیری معصوم^۱

محمد سلمانی^۲

محمد جواد فصایی^۳

چکیده

واژه «پایدار» امروزه به‌طور گسترده‌ای به‌منظور توصیف جهانی که در آن نظام‌های انسانی و طبیعی توانمند باشند تا آینده‌ای دور ادامه حیات دهند، به کار گرفته می‌شود. توجه به این مسئله و لزوم ارزیابی توان اکولوژیکی و ظرفیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در مباحث مختلف توسعه به‌خصوص گردشگری، برنامه‌ریزان توسعه را ملزم به شناسایی منابع از ابعاد مختلف و بهره‌برداری درست و عقلانی از آنها می‌کند. در این راستا پژوهش پیش رو با هدف توسعه گردشگری پایدار به مطالعه و ارزیابی توان توسعه گردشگری در شهرستان خور و بیابانک پرداخته‌است. تحقیق حاضر از نوع توصیفی- تحلیلی مبتنی بر روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی است، بدین صورت که ابتدا با بهره‌گیری از روش سیستمی و مدل‌های ارزیابی توان اکولوژیکی دکنتر مخدوم، توان اکولوژیکی منطقه ارزیابی گردید. در مرحله بعد، با استفاده از مدل مقایسه زوجی ساعتی ارزش‌گذاری شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی و کالبدی صورت پذیرفت و ظرفیت‌های اقتصادی-اجتماعی منطقه

۱- استاد دانشکده جغرافیا دانشگاه تهران و عضو قطب علمی توسعه روستایی.

۲- استادیار دانشکده جغرافیا دانشگاه تهران.

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشکده جغرافیا دانشگاه تهران.

گردشگری شهرستان خور و بیابانک با بهره‌گیری از مدل ELECTRE، به لایه‌های اطلاعاتی قبل اضافه گردید؛ و در نهایت با استفاده از مدل برنامه‌ریزی راهبردی SWOT راهکارهای اساسی جهت توسعه بخش گردشگری منطقه مورد مطالعه، ارائه گردید. نتایج حاصل از مطالعات صورت‌گرفته حاکی از آن است که این محدوده دارای پتانسیل بالایی برای توسعه گردشگری بیابان و گردشگری قومی - فرهنگی بوده و می‌توان از طریق برنامه‌ریزی منطقی و عقلانی در راستای ظرفیت و پتانسیل منطقه و توجه بنیادین به مفاهیم و آموزه‌های گردشگری پایدار، مقدمات توسعه هرچه بیش‌تر گردشگری منطقه را فراهم نمود.

واژگان کلیدی: ارزیابی توان، گردشگری بیابان، سکونتگاه‌های روستایی شهرستان خور و بیابانک.

مقدمه

مطالعات انجام شده در زمینه توسعه روستایی، از جمله مطالعات سازمان بین‌المللی کار که از اوایل دهه ۱۹۷۰ آغاز شده است، بر افزایش درآمد در میان روستاییان، لزوم هدایت توسعه به سوی اشتغال بیش‌تر، رفع نیازهای اساسی مردم، فقرزدایی و غیره تأکید دارند. در این زمینه یکی از راهبردهایی که در راستای توسعه روستایی شناخته شده، گردشگری روستایی است. گردشگری روستایی، که آن را یک رهیافت جایگزین برای نیل به توسعه پایدار روستایی می‌دانند، با توجه به روند روزافزون تخلیه روستاها و افول فعالیت کشاورزی، سعی در ارائه راهبردهای جدید برای احیای نواحی روستایی از طریق ایجاد فعالیت‌های مکمل یا متحول کردن این نواحی با توجه به منابع طبیعی و انسانی آن‌ها دارد (غنیان و همکاران، ۱۳۸۹: ۹۴) اصطلاح توسعه پایدار به معنی اداره و بهره‌برداری صحیح و عاقلانه از منابع پایه، طبیعی، مالی و نیروی انسانی، برای دستیابی به الگوی مطلوب است، که با به‌کارگیری امکانات فنی، ساختار و تشکیلات مناسب برای رفع نیاز نسل امروز و آینده به‌طور مستمر و رضایت‌بخش تلاش می‌نماید (IUCN/UNEP/WWF, 1980: 47).

برای دستیابی به توسعه پایدار، تشریح و ارزیابی توان محیط و وضعیت محیط زیست و منابع قبل از هرگونه برنامه‌ریزی، لازم و ضروری می‌باشد. ارزیابی توان، فرآیندی است که تلاش دارد از طریق تنظیم رابطه انسان با طبیعت، توسعه‌ای در خور و هماهنگ با طبیعت

فراهم‌سازد. در واقع این ارزیابی گامی مؤثر در جهت دستیابی به برنامه‌ای منطقی برای نیل توسعه پایدار می‌باشد؛ چرا که با شناسایی و ارزیابی خصوصیات اکولوژیک در کنار ویژگی‌های اجتماعی - اقتصادی هر منطقه، برنامه‌های توسعه‌ای می‌توانند همگام با طبیعت، برنامه‌ریزی شوند. لذا ارزیابی توان اکولوژیک به عنوان پایه و اساس آمایش سرزمین و یا طرح‌ریزی محیط زیستی برای کشورهای که در صدد دستیابی به توسعه پایدار همراه با حفظ منافع نسل‌های آتی می‌باشند، اجتناب‌ناپذیر خواهد بود (Radklift, 1994: 63).

در شرایطی که امروزه افزایش روزافزون استرس‌های زندگی باعث گرایش انسان‌ها به طبیعت و گردشگری گردیده‌است، گردشگری می‌تواند به‌عنوان راهبردی جامع برای توسعه روستایی مدنظر قرار گیرد. در چنین شرایطی، گردشگری تا حد گسترده‌ای به توسعه پایدار و در نتیجه، به گردشگری پایدار نزدیک می‌شود (مهدوی و همکاران، ۱۳۸۹: ۴۶).

از طرفی توسعه صنعت طبیعت‌گردی، می‌تواند به‌عنوان یک منبع مهم در بهبود وضعیت معیشتی جوامع محلی و دیگر بخش‌های اقتصادی به‌شمار آید (Inskip, 1991: 93). از یک طرف، این نگرش که لازمه تداوم توسعه و ایجاد یک جامعه سالم در گرو حفظ محیط زیست است و واقعیتی انکارناپذیر است و از طرف دیگر، با توجه به این که اکوتوریسم نیز از اهمیت راهبردی و فوق‌العاده‌ای برخوردار است، زمینه چالش زیست‌محیطی را برای برنامه‌ریزان ایجاد خواهد کرد، به‌طوری که آنان ناگزیرند راهی بیابند تا گردشگران بتوانند از جاذبه‌های طبیعی بی‌آن که موجب تخریب آن شوند، بازدید کنند. بنابراین چنانچه بخواهیم از این صنعت به‌عنوان یکی از این منابع مالی در چرخه اقتصاد و نیز برآورده نمودن نیازهای فرامعیشتی انسان به تفرج، به‌صورت پایدار استفاده نماییم، انجام مطالعات جامع برای دستیابی به یک برنامه مدون و تعیین سیاست‌های اصولی در توسعه سازگار با محیط زیست ضروری به‌نظر می‌رسد (پیرمحمدی و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۳۱). در رویکردهای جدید گردشگری، به‌ویژه گردشگری در نواحی روستایی، اگرچه گردشگری راه‌حلی برای کاهش اثرات منفی زیست‌محیطی و بستری برای توسعه اجتماعی-اقتصادی محسوب می‌گردد، نباید محیط را تنها به‌عنوان ابزاری برای توسعه اقتصادی تلقی کرد بلکه بایستی در این راستا به تمامی عوامل فیزیکی و فرهنگی نیز توجه نمود. در همین راستا برای فراهم‌کردن زمینه‌های گردشگری و ممری برای شهرگریزی، ارزیابی توان توسعه گردشگری از جمله راهکارهای

مناسب می‌باشد. البته باید توجه داشت که همه مکان‌ها از قابلیت و توانمندی یکسان جهت توسعه توریسم برخوردار نیستند (توفیق، ۱۳۸۴: ۳۲).

در پی پاسخگویی به سوالاتی مبنی بر اینکه آیا محدوده شهرستان خور و بیابانک جهت توسعه فعالیت‌های گردشگری به‌ویژه گردشگری بیابان مناسب می‌باشد؟ در این راستا برای توسعه گردشگری، کدام خصوصیات و ویژگی‌های منطقه را باید مورد توجه و مطالعه بیش‌تر قرار داد؟

و راهکارهای عقلایی در جهت توسعه گردشگری منطقه چه می‌باشد؟

بنابر این پژوهش پیش‌رو با اهداف ذیل صورت پذیرفت:

شناسایی پتانسیل و توانایی محدود منابع اکولوژیکی در بهره‌برداری از آن در زمینه توسعه گردشگری بیابان؛

برنامه‌ریزی و بهره‌برداری از پتانسیل بالای گردشگری منطقه با در نظر گرفتن توانایی‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ساکنان محلی؛

ارائه راهکارها و راهبردهای اساسی در زمینه توسعه فعالیت‌های بخش گردشگری.

بیان مسأله

توسعه فعالیت‌های مرتبط با بخش گردشگری علاوه بر همراه داشتن فواید و مزایای بسیار، از جمله رونق فعالیت‌های اقتصادی و ارتقای سطح کیفی زندگی ساکنان، معمولاً پیامدهای منفی و زیان‌باری چون آسیب به محیط طبیعی و اکولوژیکی و حتی محیط اجتماعی و فرهنگی را به دنبال دارد. همان‌طور که اشاره گردید، برای دستیابی به گردشگری پایدار، حفظ و تداوم سرمایه‌های طبیعی و انسانی که زیربنای فعالیت‌های مربوط به گردشگری می‌باشند، توجه به پایداری و لزوم استفاده عاقلانه از این منابع ضروری به نظر می‌رسد؛ در حالی که این امر جز با اندازه‌گیری و سنجش میزان توان و پایداری منابع و استفاده بهینه از آنها امکان‌پذیر نخواهد بود. در این بین شهرستان خور و بیابانک که امروزه یکی از مناطق مورد توجه گردشگران داخلی و خارجی در زمینه گردشگری به‌ویژه گردشگری بیابان و هم‌چنین گردشگری فرهنگی می‌باشد، بیش از پیش باید مورد توجه برنامه‌ریزان در حوزه گردشگری

قرار گرفته، تا ضمن توسعه فعالیت‌های این بخش، حفظ، احیا و پایداری منابع طبیعی و انسانی را در برنامه‌های خود مد نظر قرار دهند. مطالعات و مشاهدات میدانی انجام شده در زمینه توسعه گردشگری نشان از قرارگیری این منطقه در مرحله رشد گردشگری دارد. این امر در حالی است که توجه به حفظ منابع زیست‌محیطی کمتر انجام پذیرفته، و از سوی دیگر ضرورت توجه به جنبه‌های اقتصادی و اجتماعی- فرهنگی، تبعات حضور گردشگران در منطقه احساس می‌گردد.

با توجه به مسائل موجود، این پژوهش ضمن ارزیابی توان اکولوژیکی، اقتصادی و اجتماعی منطقه مورد مطالعه به بیان راهکارها و راهبردهای اساسی در زمینه توسعه گردشگری پایدار می‌پردازد.

پیشینه تحقیق

در رابطه با مباحث توسعه گردشگری پایدار و ارزیابی و توان‌سنجی آن تاکنون در جهان و ایران مطالعات چندی صورت گرفته‌است که خلاصه‌ای از این موارد را می‌توان در جدول شماره (۱) مشاهده نمود.

جدول (۱) مطالعات انجام شده در زمینه ارزیابی توان اکولوژیک

نام	سال	موضوع
P. Kauppila, J.Saarinен & R.Leinonen	۲۰۰۹	ارائه مدلی برای ساختار اقتصاد و منابع گردشگری منطقه با رویکرد پایداری با توجه به محدودیت و کمبود منابع
Anna Spenceley	۲۰۰۸	شناسایی عوامل موثر بر پایداری طبیعت‌گردی در مناطق حفاظت شده آفریقای جنوبی
Sagar Singh	۲۰۰۲	مبانی و نظریه‌های اساسی گردشگری پایدار
S.J. Page & K.J. Thorn	۱۹۹۷	ارتباط برنامه‌ریزی گردشگری پایدار و مدیریت منابع در زلاند نو
George Hughes	۱۹۹۶	پتانسیل‌ها و توان‌های گردشگری منطقه موردنظر برای تبدیل شدن به بخش نمونه گردشگری
Kerry B. Godfrey	۱۹۹۵	برنامه‌ریزی توسعه گردشگری پایدار در کشورهای حوضه مدیترانه
Butler,R.W	۱۹۹۱	ارزیابی اثرات محیطی گردشگری و ارائه راهکارهای مورد نیاز برای گردشگری پایدار
جوزی و مرادی مجد	۱۳۹۰	ارزیابی توان اکولوژیکی منطقه بوالحسن دزفول به منظور استقرار کاربری گردشگری به روش SMITH
محمدی، فقهی، زاهدی امیری و شریفی	۱۳۸۹	ارزیابی توان زیست‌محیطی متناسب با رویکرد طبیعت‌گردی در جنگل‌های زاگرس

ارزیابی توان زیست محیطی پارک ملی ساحلی - دریایی نایبند در استان بوشهر به منظور استفاده‌های تفریحی	۱۳۸۸	رنجبری، دانه‌کار و ریاضی
ارزیابی توان محیطی برای توسعه توریسم در دهستان چغاخور	۱۳۸۷	نوری و اورگانی

ارزیابی و طبقه‌بندی اکولوژیکی سرزمین

ارزیابی توان اکولوژیکی سرزمین، مرحله میانی فرآیند آمایش سرزمین یا برنامه‌ریزی محیط‌زیست است (Basinski, 1985: 124). در واقع ارزیابی سرزمین اطلاعات اساسی برای مرحله دوم آمایش سرزمین که شامل انتخاب متناسب‌ترین استفاده از سرزمین و نظام مدیریت است، را فراهم می‌نماید، زیرا هدف آمایش سرزمین تعیین نتایج فیزیکی، بیولوژیکی و اقتصادی اجتماعی انتخاب متناسب‌ترین و ممکن‌ترین نوع کاربری سرزمین در یک محدوده از سرزمین (منطقه برنامه‌ریزی) است. در راستای برآورده کردن این هدف، ارزیابی توان اکولوژیکی سرزمین در تعیین نتایج فیزیکی و بیولوژیکی (اکولوژیکی) انتخاب یاد شده نقش دارد.

مدل اکولوژیکی توریسم

انواع تفرج معمولاً از نظر میزان توسعه مورد نظر برای اجرای تفرج در سرزمین به دو دسته گروه‌بندی می‌گردند:

تفرج متمرکز: شامل آن دسته از تفرج‌هاست که نیاز به توسعه دارند مانند شنا، اسکی، خورگشت، اردو زدن، دوچرخه‌سواری و بازدید آثار فرهنگی.

تفرج گسترده: شامل آن دسته از تفرج‌هاست که نیاز به توسعه ندارند، مانند کوه‌نوردی و شکار، یا به توسعه اندک نیاز دارند مانند ماهیگیری، صحراگردشی، اسب‌سواری، و تماشای جانوران طبیعت (مخدوم، ۱۳۸۱: ۲۱۵).

مدل اکولوژیکی توریسم برای تفرج متمرکز و تفرج گسترده هرکدام به صورت جداگانه دارای سه طبقه (طبقه یک، طبقه دو و طبقه نامناسب) می‌باشد که از بررسی و سنجش شاخص‌های اقلیم و آب و هوا، آب، شیب، جهت جغرافیایی، بافت خاک، شرایط زهکشی

خاک، حاصل خیزی خاک، ساختمان خاک، عمق خاک، سنگ مادر، تراکم درختان و ترکیب گونه‌ای حاصل می‌گردد (مخدوم، ۱۳۸۱: ۲۱۵).

اولویت پارامترها برحسب اهمیت به ترتیب عبارتند از: ۱- شیب، ۲- سنگ و خاک، ۳- جهت جغرافیایی، ۴- آب، ۵- گیاه، ۶- اقلیم و آب و هوا. این قاعده بدان معنی است که اگر شیب واحد زیست‌محیطی برای تفرج مناسب نبوده از مقایسه سایر پارامترها خودداری کرده اصولاً ارزیابی متوقف می‌گردد. همچنین در صورت مناسب بودن شیب، اگر خاک واحد زیست‌محیطی برای تفرج توان نداشت، از مقایسه سایر پارامترها خودداری می‌گردد، به هر حال، این قاعده در مورد ۴ پارامتر کلیدی اول بیش‌تر صادق است (مخدوم، ۱۳۸۱: ۲۱۶).

چگونگی ارزیابی توان اکولوژیکی با استفاده GIS^۴

روش به کار گرفته شده در این ارزیابی از آخرین روش‌های معمول در ایران است که خود از روش‌های تجزیه و تحلیل سیستمی نشأت گرفته است. بدیهی است که داده‌های سرزمینی و محیط‌های جغرافیایی دارای اهمیت یکسانی نیست، همچنین کثرت عوامل به حدی است که عملاً نمی‌توان همه را مطالعه یا اندازه‌گیری نمود، به همین جهت در انجام ارزیابی توان داده‌های زیر مورد استفاده قرار گرفته است:

نقشه توپوگرافی (منحنی میزان) و پلی‌گون محدوده مورد مطالعه؛

۱- مراحل کار ارزیابی توان اکولوژیکی با استفاده از GIS

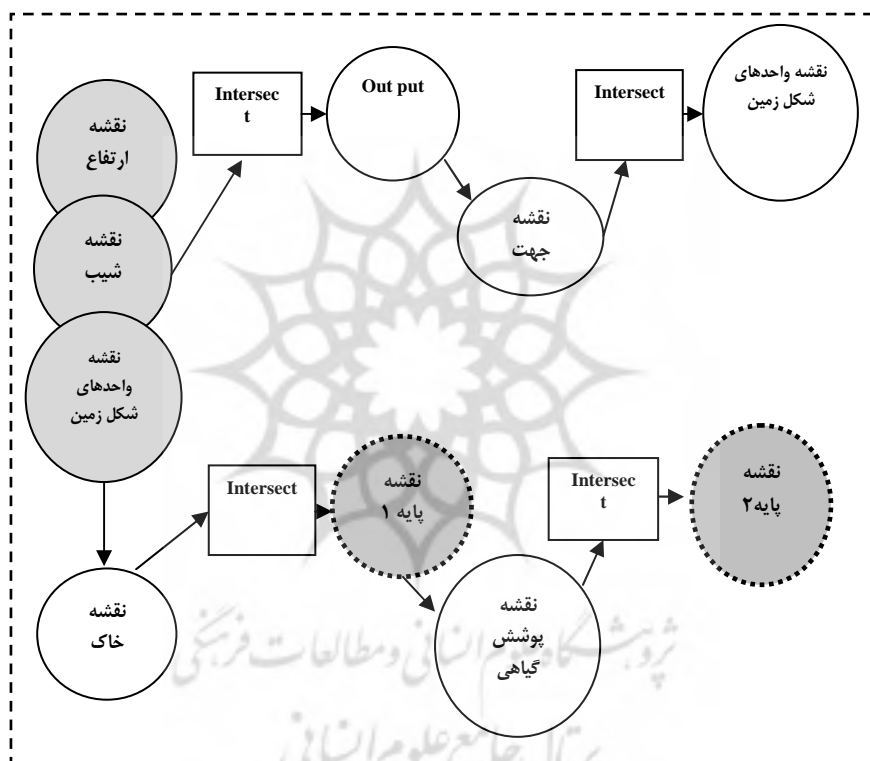
مرحله اول: در این مرحله با روی هم اندازی نقشه توپوگرافی و پلیگون منطقه، محدوده مورد مطالعه را مشخص می‌کنیم؛
مرحله دوم: نقشه به دست آمده در مرحله اول را با ابزار 3D Analysis به یک لایه TIN تبدیل می‌کنیم؛
مرحله سوم: لایه TIN را به یک لایه رستری تبدیل و طبقه‌بندی (Reclassify) می‌کنیم؛
مرحله چهارم: در این مرحله از لایه رستری نقشه شیب و جهت می‌سازیم؛
مرحله پنجم: لایه‌های ساخته شده در مرحله چهارم را به (shp)shape file تبدیل می‌کنیم؛
مرحله ششم: در نرم‌افزار Excel دو ستون تشکیل داده و طبقه‌بندی که برای شیب و جهت استفاده کردیم در یک ستون و در ستون دیگر هر طبقه را شماره گذاری می‌کنیم، آنگاه این اطلاعات را به لایه‌ها (شیب و جهت) متصل می‌کنیم؛
مرحله هفتم: با روی هم گذاری نقشه ارتفاع و شیب و سپس روی هم گذاری نقشه به دست آمده بر روی نقشه جهت، نقشه واحدهای شکل زمین به دست می‌آید. از روی هم گذاری نقشه واحدهای شکل زمین و نقشه خاک، نقشه پایه یک به دست می‌آید و در نهایت با روی هم گذاری نقشه پایه یک با نقشه‌های پوشش گیاهی و زمین‌شناسی نقشه پایه ۲ به دست می‌آید. این فرایند در زیر به صورت شماتیک آمده است.
مرحله هشتم: با توجه به نقشه پایه ۲ به ارزیابی توان اکولوژیکی برای فعالیت‌های مختلف مورد نظر پرداخته می‌شود (فرجی، ۱۳۸۶).

نقشه جهت و شیب؛

نقشه خاک؛

نقشه پوشش گیاهی؛

نقشه زمین‌شناسی (مخدوم، ۱۳۸۱: ۱۰۳)

روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر از نوع توصیفی-تحلیلی مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای است که با تکیه بر مطالعات میدانی صورت پذیرفته است. لازم به ذکر است که داده‌های مربوط به شاخص‌ها و متغیرهای مورد استفاده، استخراج‌شده از شناسنامه آبادی‌ها (۱۳۸۵) و سرشماری عمومی نفوس و مسکن (۱۳۸۵) می‌باشد.

در مورد مراحل انجام کار در ابتدا با توجه به اهمیت منابع اکولوژیکی، با بهره‌گیری از مدل مخدوم جهت ارزیابی توان اکولوژیکی منطقه، با استفاده از ابزار GIS، تلفیق لایه‌ها و نقشه‌های پایه‌ای صورت گرفت. در مرحله بعد جهت تلفیق لایه‌های اکولوژیکی و بیولوژیکی با شاخص‌های اجتماعی- اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی، با توجه به ارزش متفاوت شاخص‌ها و متغیرها با بهره‌گیری از نظر اساتید و کارشناسان حوزه مطالعاتی مورد نظر و با به‌کارگیری مدل مقایسه زوجی ساعتی و نرم‌افزار Expert Choice، وزن‌دهی شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی و کالبدی انجام پذیرفت. در ادامه با استفاده از مدل ELECTRE⁵ سکونتگاه‌های روستایی منطقه رتبه‌بندی گردیده و به لایه‌های قبلی اضافه گردیدند تا ضمن توجه به ابعاد اقتصادی، اجتماعی و کالبدی در روند توسعه بخش گردشگری، ارزش‌ها و امتیازات متناسب با میزان اهمیت شاخص‌ها لحاظ گردد.

در نهایت جهت ارائه راهکارها و راهبردهای استراتژیک برای توسعه و برنامه‌ریزی گردشگری در منطقه، با استفاده از مدل برنامه‌ریزی راهبردی (SWOT⁶) و با بهره‌گیری از نظرات ۱۸ نفر از کارشناسان و مسئولان ذی‌ربط به همراه ۳۴ نفر از نخبگان و مدیران محلی، استراتژی‌ها و راهبردهای مهم توسعه گردشگری برای منطقه ارائه گردید.

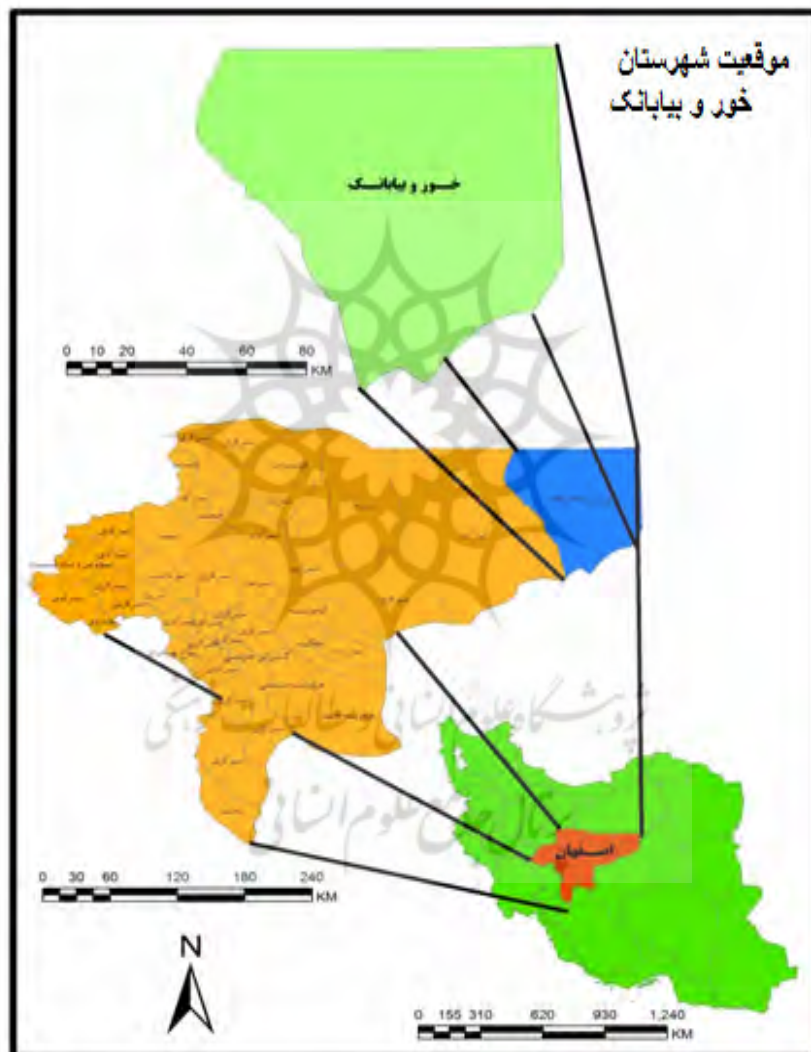
موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه

شهرستان خور و بیابانک از توابع استان اصفهان دارای سه بخش به نام‌های بیابانک، مهرجان و نخلستان بوده که در ۵۵ درجه و ۲۰ دقیقه طول شرقی و ۳۳ درجه و ۴۷ دقیقه عرض شمالی قرار گرفته‌است ارتفاع آن از سطح دریا ۸۱۶ متر می‌باشد این شهرستان متشکل از سه بخش ۲۵ روستا و ۲۰۱ مزرعه در کرانه جنوب شرقی دشت کویر واقع شده است و از شمال با استان سمنان از جنوب با استان یزد و از شرق با استان خراسان ارتباط دارد. این شهرستان ۴۰۰ کیلومتری مرکز استان واقع شده‌است. وسعت تقریبی آن حدود

5- Elimination et Choice in Translating to Reality

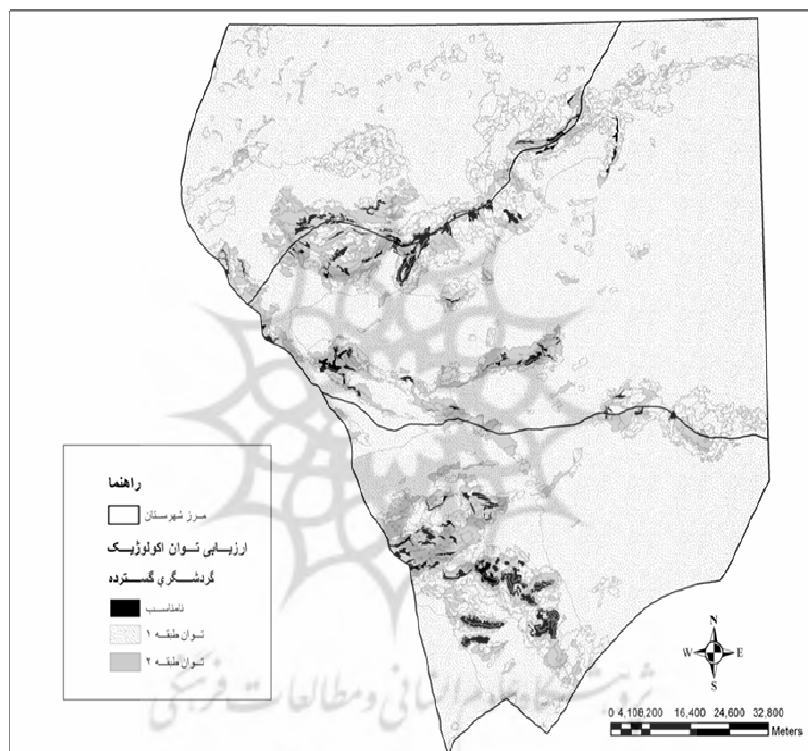
6- Strengths & Weaknesses & Opportunities & Threats

۱۱۶۰۰ کیلومتر مربع می‌باشد. این شهرستان در حدود ۲۱ هزار نفر جمعیت دارد که ۸ هزار نفر در مرکز بخش زندگی می‌کنند (سرشماری آبادی‌ها، ۱۳۸۵).

شکل (۲) منطقه مورد مطالعه (شهرستان خور و بیابانک)

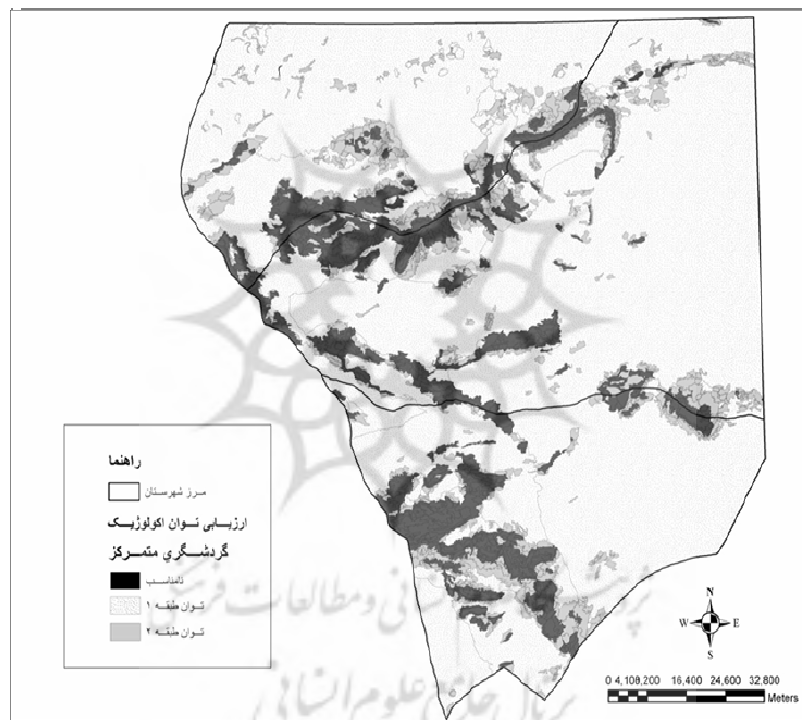
پس از تلفیق لایه‌ها و نقشه‌های مختلف اکولوژیکی و با در نظرگیری ویژگی‌های متفاوت طبقات لایه‌ای تفرج گسترده و تفرج متمرکز که در بخش مبانی نظریه‌ای به‌طور کامل ارائه گردید، نقشه‌های نهایی با استفاده از نرم‌افزار GIS به‌صورت زیر به‌دست آمد.

شکل (۳) نقشه ارزیابی توان اکولوژیکی برای تفرج گسترده

همان‌طور که در شکل شماره (۳) ملاحظه می‌گردد محدوده وسیعی از منطقه مورد مطالعه از شرایط مناسبی برای تفرج و گردشگری گسترده برخوردار می‌باشد، به‌طوری‌که بیش از ۸۰ درصد از محدوده دارای توان طبقه یک برای تفرج گسترده بوده و تنها قسمت ناچیزی از منطقه توان طبقه دو و قسمت بسیار ناچیزی که بیش‌تر شامل ارتفاعات و مناطق کوهستانی در منطقه می‌باشد، توان نامناسبی برای گردشگری و تفرج گسترده را دارد. البته

همان‌طور که قبلاً نیز شرح آن رفت، دلیل این موضوع مربوط به نوع تفرج گسترده و ویژگی خاص آن مبنی بر اینکه این نوع تفرج شامل مناطق و محدوده‌های باز و وسیع و گسترده می‌باشد. از آنجا که محدوده مورد مطالعه در این پژوهش نیز منطقه‌ای گسترده و فاقد محدودیت‌های موجود در تفرج گسترده می‌باشد، لذا منطقه‌ای مناسب برای گردشگری و تفرج گسترده به‌شمار می‌آید.

شکل (۴) نقشه ارزیابی توان اکولوژیک برای تفرج متمرکز

از نظر توانایی توسعه تفرج متمرکز نیز همان‌گونه که در شکل شماره (۴) مشاهده می‌شود با توجه به ماهیت گردشگری متمرکز، که برخلاف گردشگری گسترده مربوط به محدوده‌های خاص می‌باشد، مناطق دارای توان مناسب این نوع از تفرج، در منطقه مورد مطالعه نسبت به تفرج گسترده از پهنه محدودتری برخوردار می‌باشد.

به‌طور کلی می‌توان گفت که با توجه به پهنه وسیع، هموار و یکنواخت مناطق بیابانی، محدوده وسیعی از این مناطق از پتانسیل بالایی برای گردشگری در انواع تفریح گسترده و متمرکز برخوردار است. تنها محدودیت موجود در منطقه مربوط به امکانات و خدمات و تأسیسات زیرساختی و زیربنایی منطقه می‌باشد که در ادامه این پژوهش موارد مذکور به این لایه‌ها اضافه گردیده و در نهایت به ارزیابی توان منطقه از ابعاد گوناگون پرداخته می‌شود.

از آنجا که برای ارزیابی توان توسعه گردشگری در یک منطقه نباید تنها به داده‌های طبیعی و اکولوژیک منطقه اکتفا نمود در ادامه این پژوهش ابتدا، شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی و کالبدی مرتبط با توان توسعه گردشگری منطقه با استفاده از نظرات کارشناسان و اندیشمندان مربوطه و با استفاده از مدل مقایسه زوجی ساعتی و نرم‌افزار EXPER CHOICE از سرشماری آبادی‌های سال ۱۳۸۵ به تفکیک روستا انتخاب، استخراج و ارزش‌گذاری گردید و در مرحله بعد با بهره‌گیری از مدل ELECTRE سکونتگاه‌های روستایی از نظر توان توسعه گردشگری رتبه‌بندی و به لایه‌های قبلی اضافه گردید که نتایج آن در نقشه‌های ذیل برای هر یک از تفرج‌های گسترده و متمرکز ارائه گردیده است.

جدول (۲) محاسبه وزن شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی با استفاده از مدل AHP

شاخص‌ها	امتیاز
راه دسترسی	۰/۰۷۴
خدمات زیربنایی	۰/۱۶
مرکز بهداشتی	۰/۰۲۱
مخابرات	۰/۰۱
جمعیت	۰/۰۳۴
نرخ باسوادی	۰/۱۲۱
نرخ اشتغال	۰/۰۷۱
اماکن تاریخی و مذهبی	۰/۳۰۶
نوع اشتغال	۰/۰۸۹
مراکز خدماتی رفاهی	۰/۱۵۲

همان‌گونه که مشاهده می‌گردد از میان شاخص‌های منتخب، مهم‌ترین آن‌ها به ترتیب شامل اماکن تاریخی، مراکز خدماتی، نرخ باسوادی و خدمات زیربنایی می‌باشد. طبیعی است که توجه به شاخص‌های فوق از موارد ضروری برای توسعه گردشگری در هر منطقه می‌باشند.

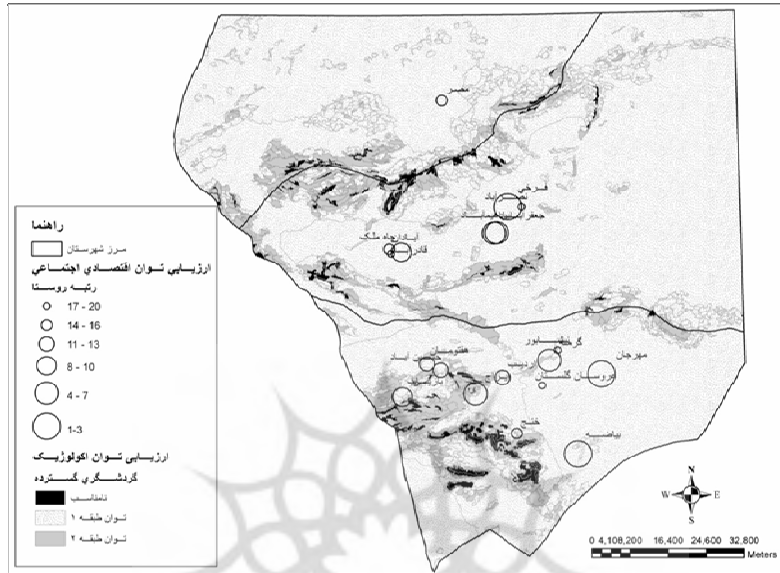
روش ELECTRE: مدل ELECTRE در اواخر دهه ۱۹۸۰ مطرح شد. در این روش کلیه گزینه‌ها با استفاده از مقایسه «غیررتبه‌ای» مورد ارزیابی قرار می‌گیرند. کلیه مراحل انجام این روش بر مبنای یک مجموعه هماهنگ و یک مجموعه ناهماهنگ پایه‌ریزی می‌شوند (احمدپور و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۷). این روش متعلق به زیرگروه هماهنگ از مدل‌های جبرانی چندشاخصه است که خروجی آن به صورت یک مجموعه از رتبه‌ها می‌باشد (شفیعا و طیبا، ۱۳۸۴: ۹۸).

با وارد نمودن داده‌ها و اطلاعات شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی و کالبدی روستاهای منطقه مورد مطالعه در نرم‌افزار ELECTRE که برای محاسبه نرم‌افزاری این مدل طراحی گردیده است، و دخالت وزن‌ها و ارزش‌های هر یک از شاخص‌های مربوطه، رتبه‌بندی روستاهای منطقه مورد مطالعه از نظر توان توسعه گردشگری، به صورت ذیل محاسبه گردید.

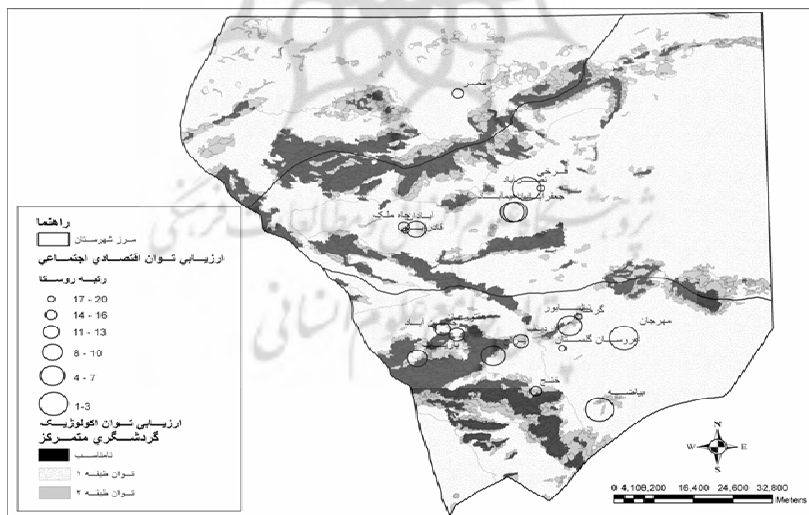
جدول (۳) رتبه‌بندی سکونتگاه‌های روستایی بر اساس مدل ELECTRE

روستا	رتبه	روستا	رتبه	روستا	رتبه
بیاضه	۱	مجتمع معادن	۸	آبادان	۱۵
فرخی	۲	بازیاب	۹	خنج	۱۶
مهرجان	۳	چاه ملک	۱۰	قادرآباد	۱۷
جعفرآباد	۴	حسین آباد	۱۱	عروسان گلستان	۱۸
ایراج	۵	اردیب	۱۲	نیشابور	۱۹
گرمه	۶	هفتومان	۱۳	نصرآباد	۲۰
ابراهیم‌آباد	۷	مصر	۱۴	جگارگ	۲۱

با اضافه نمودن لایه روستاهای رتبه‌بندی شده از نظر شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی (به صورت نقشه نقاط روستایی) به لایه توان اکولوژیکی تفرج گسترده منطقه، مناطق مناسب جهت توسعه گردشگری با در نظرگیری ابعاد مختلف اکولوژیکی و شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی به صورت ذیل مشاهده می‌گردد.

شکل (۵) نقشه توان توسعه تفرج گسترده شهرستان خور و بیابانک

شکل (۶) نقشه توان توسعه تفرج متمرکز شهرستان خور و بیابانک

در مورد تلفیق لایه روستاهای رتبه‌بندی شده از نظر شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی به لایه توان اکولوژیکی تفرج متمرکز نیز به مانند مورد مذکور عمل گردیده است، که نتایج حاصل از آن در شکل شماره (۶) مشاهده می‌گردد.

آنچه در مورد موقعیت و شرایط مناسب‌تر روستاهای برخوردار از اولویت بالاتر، می‌توان ارائه داد، چنین است که روستاهای با سابقه و قدمت تاریخی طولانی‌تر به لطف برخورداری از شرایط اقتصادی و اجتماعی و همچنین جمعیت بیشتر و به تبع آن امکانات و خدمات زیربنایی و زیرساختی، توانایی و پتانسیل بالاتری را در جهت جذب و حمایت از گردشگران وارد شده در منطقه را دارا می‌باشند.

در نهایت پس از ارزیابی توان توسعه منطقه با استفاده از مدل‌های مختلف، با استفاده از مدل برنامه‌ریزی استراتژیک (که با بهره‌گیری نظر جمعی از کارشناسان مربوطه و همچنین مدیران و نخبگان محلی و تدوین گردیده است) به ارائه راهبردها و راهکارهای کاربردی برای توسعه گردشگری منطقه و پرداخته شده است.

جدول (۶) ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE)

نمره	رتبه	ضریب	مهم‌ترین عوامل خارجی
			فرصت‌ها
۰/۱۸	۲	۰/۰۹	۱- کمک اقتصادی و ارسال وجوه از طرف مهاجران
۰/۵۲	۴	۰/۱۳	۲- وجود مسئولان دولتی در میان افراد مهاجر
۰/۳۰	۳	۰/۱۰	۳- بهره‌گیری از طرح‌ها و پروژه‌های مرتبط با توسعه
۰/۳۰	۳	۰/۱۰	۴- گرایش به گردشگری خصوصاً گردشگری بیابان
۰/۱۸	۲	۰/۰۹	۵- شناخت نسبی گردشگران داخلی و خارجی از منطقه
			تهدیدها
۰/۳۶	۳	۰/۱۲	۱- مسائل و مشکلات ناشی از بیابانزایی
۰/۶۰	۴	۰/۱۵	۲- تعارض فرهنگی میان فرهنگ سنتی بومی و فرهنگ گردشگران
۰/۲۰	۲	۰/۱۰	۳- عدم سرمایه‌گذاری خصوصی افراد غیربومی در منطقه
۰/۳۶	۳	۰/۱۲	۴- عدم حمایت سازمان‌ها و ارگان‌های مربوطه
۳/۰۰		۱/..	جمع

جدول شماره (۷) ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFE)

نمره	رتبه	ضریب	مهم ترین عوامل داخلی
			نقاط قوت
۰/۵۲	۴	۰/۱۳	۱- وجود جاذبه‌های طبیعت‌گردی خاص مناطق بیابانی
۰/۴۴	۴	۰/۱۱	۲- وجود جاذبه‌های اجتماعی و فرهنگی شامل آداب و رسوم و...
۰/۱۴	۲	۰/۰۷	۳- وجود اقامتگاه‌های گردشگری در منطقه
۰/۱۶	۲	۰/۸۰	۴- پذیرش اجتماعی ساکنان نسبت به ورود گردشگران
۰/۲۰	۲	۰/۱۰	۵- روحیه خونگرمی و مهمان‌نوازی ساکنان منطقه
۰/۱۸	۲	۰/۰۹	۶- معماری و ویژگی‌های کالبدی سکونتگاه‌های منطقه
			نقاط ضعف
۰/۳۰	۳	۰/۱۰	۱- کمبودهای زیربنایی و زیرساختی
۰/۰۶	۲	۰/۰۳	۲- مشکلات ساختاری و عدم حمایت نهادها و سازمان‌ها و ارگان‌ها
۰/۱۲	۲	۰/۰۶	۳- مسائل و مشکلات ناشی از کمبود آب
۰/۱۶	۱	۰/۰۸	۴- دسترسی و مشکلات تردد
۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۵- مهاجرت ساکنان از منطقه
۰/۴۸	۴	۰/۱۲	۶- کمبود سرمایه
۲/۷۹		۱/..	جمع

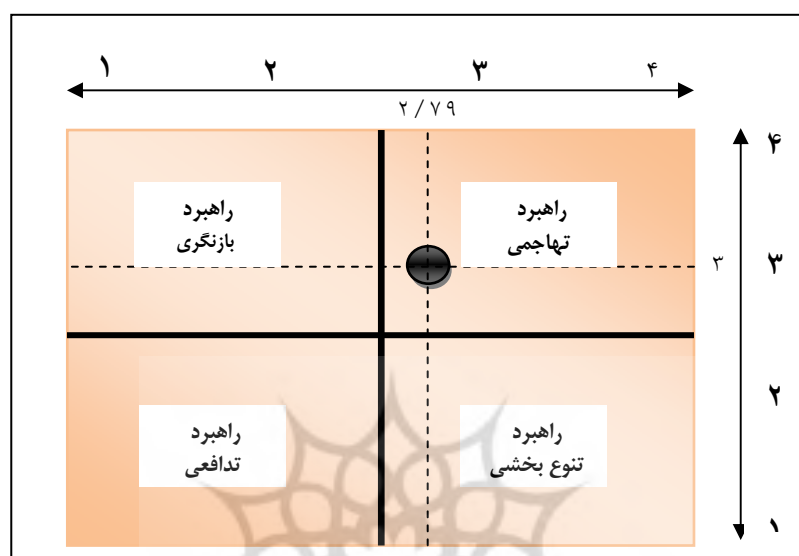
در مرحله بعد با بهره‌گیری از ماتریس‌های عوامل داخلی و عوامل خارجی ماتریس SWOT به دست می‌آید.

جدول (۷) جدول تجزیه و تحلیل swot

نقاط قوت (S)	نقاط ضعف (W)	دول تجزیه و تحلیل SWOT
۱. وجود جاذبه‌های طبیعت‌گردی ۲. وجود جاذبه‌های اجتماعی و فرهنگی ۳. وجود اقامتگاه‌های گردشگری در منطقه ۴. پذیرش اجتماعی ساکنان نسبت به ورود گردشگران ۵. روحیه خونگرمی و مهمان‌نوازی ۶. معماری و ویژگی‌های کالبدی سکونتگاه	۱. کمبود خدمات زیربنایی و زیرساختی ۲. مشکلات ساختاری و عدم حمایت نهادها و سازمان‌ها ۳. مسائل و مشکلات ناشی از کمبود آب ۴. دسترسی و مشکلات تردد ۵. مهاجرت ساکنان از منطقه ۶. کمبود سرمایه	دول تجزیه و تحلیل SWOT

فرصت‌ها (S)	استراتژی‌های (SO)	استراتژی‌های (WO)
<ol style="list-style-type: none"> ۱. کمک اقتصادی و ارسال وجوه از طرف مهاجران ۲. وجود مسئولان دولتی در میان مهاجران ۳. بهره‌گیری از طرح‌ها و پروژه‌ها ۴-گرایش به گردشگری خصوصاً گردشگری بیابان ۵-شناخت نسبی گردشگران 	<ol style="list-style-type: none"> ۱. معرفی جاذبه‌های طبیعی و انسانی منطقه به گردشگران ۲. بالا بردن فرهنگ پذیرش در میان ساکنان ۳. احیاء و مرمت بافت تاریخی با استفاده از طرح‌ها و وجوه ارسالی مهاجران ۴. حفظ آداب و رسوم و معرفی و اشاعه آن ۵. ترغیب به سرمایه‌گذاری در زمینه زیرساخت‌ها در میان بومیان و مهاجران 	<ol style="list-style-type: none"> ۱. توسعه خدمات زیربنایی و زیرساختی با بهره‌گیری از کمک‌های اقتصادی ۲. همراه نمودن سازمان‌ها و نهادها با ترغیب به گردشگری ۳. جذب طرح‌ها و پروژه‌ها و سرمایه‌گذاری از طریق مسئولان ۴. ترغیب و تثبیت ساکنان با فرهنگ‌سازی ۵. برطرف نمودن مشکل آب و دسترسی
تهدیدها (T)	استراتژی‌های (ST)	استراتژی‌های (WT)
<ol style="list-style-type: none"> ۱. مسائل و مشکلات ناشی از بیابانزایی ۲. تعارض فرهنگی ۳. عدم سرمایه‌گذاری خصوصی افراد غیربومی در منطقه ۴. عدم حمایت سازمان‌ها و ارگان‌های مربوطه 	<ol style="list-style-type: none"> ۱. جلوگیری از تخریب منابع طبیعی ناشی از بیابانزایی از طریق طرح‌های بیابانزدایی ۲. جلوگیری از اصطکاک فرهنگی با تکیه بر فرهنگ بومی و سنتی ۳. شناساندن بافت ارزشمند تاریخی منطقه به مسئولان با تاکید بر حفظ و احیای آن ۴. جذب سرمایه‌گذاران خصوصی از طریق شناساندن منطقه و ویژگی‌های آن 	<ol style="list-style-type: none"> ۱. جذب سرمایه‌های دولتی و حمایت سازمان‌ها و ارگان‌ها جهت توسعه خدمات زیربنایی و زیرساختی ۲. فرهنگ‌سازی در زمینه مصرف آب و انجام عملیات آبخیزداری به جهت حل مسئله کمبود آب و جلوگیری از مشکل بیابانزایی

در نهایت با قراردادن نمره نهایی محاسبه‌شده از طریق ماتریس ارزیابی عوامل داخلی و عوامل خارجی در نمودار موقعیت راهبردی، استراتژی‌هایی که باید در دستور کار قرار گیرد از نوع «راهبردهای تهاجمی» تعیین گردیده و در دستور کار قرار می‌گیرد. بنابراین با مراجعه به ماتریس SWOT «راهبردهای تهاجمی» برای توسعه هرچه بیشتر گردشگری منطقه مورد مطالعه تاکید می‌گردد.

شکل (۷) نمودار SWOT

نتیجه گیری

حفاظت از میراث فرهنگی و طبیعی برای تعادل بخشیدن به حیات انسان‌ها و دستیابی به توسعه پایدار که روند تکامل تمدن بشری را در پی خواهد داشت، از چنان اهمیتی برخوردار است که یک بسیج عمومی، جهانی، دولتی و مردمی را می‌طلبد. امروزه اهمیت حفاظت از محیط‌زیست که میراث‌های طبیعی و فرهنگی در آن جای گرفته‌اند در تمامی کشورها بر همگان روشن است. توجه به این امر و اهمیت بالای پایداری توسعه، لزوم ارزیابی توان اکولوژیکی و ظرفیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در مباحث مختلف توسعه به‌خصوص گردشگری را توجیه می‌نماید. در پی این ضرورت در این مطالعه، ابتدا با ارزیابی توان اکولوژیکی و ظرفیت‌های اقتصادی-اجتماعی و کالبدی منطقه گردشگری شهرستان خور و بیابانک، میزان توان منطقه، مورد سنجش و ارزیابی قرار گرفت تا با تکیه بر این منابع بتوان مقدمات برنامه‌ریزی توسعه گردشگری منطقه را فراهم نمود.

نتایج حاصل از مطالعات صورت گرفته در منطقه مورد مطالعه حاکی از آن است که این محدوده از پتانسیل بالایی برای توسعه گردشگری به خصوص گردشگری بیابان برخوردار بوده و می‌توان از طریق برنامه‌ریزی منطقی و عقلایی در راستای ظرفیت و پتانسیل منطقه و توجه بنیادین به مفاهیم و آموزه‌های گردشگری پایدار، مقدمات توسعه گردشگری منطقه را فراهم نمود. هرچند مطالعات میدانی صورت گرفته نشان می‌دهد که گرچه تا حدودی فعالیت گردشگری در منطقه توسعه یافته و هر ساله تعداد زیادی از گردشگران خارجی و داخلی به این حوضه وارد گردیده و به سیاحت و گردشگری می‌پردازند اما اثرات و پیامدهای نامطلوب گردشگری بر اثرات مثبت و مطلوب آن برتری و غلبه دارد.

از طرفی در راستای توسعه خدمات زیرساختی و زیربنایی منطقه تاکنون اقداماتی از جانب مسئولان و سازمان‌های ذی‌ربط و به خصوص بخش خصوصی، از جمله احداث اقامتگاه‌ها و کمپ‌های گردشگری صورت پذیرفته است. اما مطالعات، حاکی از عدم تناسب و بهره‌برداری متناسب و همسو با توسعه پایدار گردشگری این اقدامات می‌باشد. لذا نتایج این پژوهش که در راستای ارزیابی توان منطقه می‌باشد، می‌تواند گامی مؤثر در جهت برنامه‌ریزی توسعه گردشگری پایدار در محدوده مورد مطالعه باشد.

با ارزیابی توان توسعه گردشگری منطقه با استفاده از مدل سیستمی دکتر مخدوم، می‌توان این‌گونه نتیجه‌گیری نمود که منطقه مورد مطالعه از لحاظ ابعاد اکولوژیکی و توان طبیعی، برای توسعه فعالیت‌های گردشگری، چه در زمینه تفرج گسترده و چه در زمینه تفرج متمرکز از توان بالقوه بالایی برخوردار می‌باشد.

همچنین بررسی توان‌های اقتصادی-اجتماعی منطقه، نتایج مشابهی به همراه دارد؛ چرا که تمدن و فرهنگ با سابقه طولانی، نشان از فرهنگ غنی با آداب و رسوم پربراری دارد که جاذبه‌های فراوانی برای گردشگران فراهم نموده و هر ساله تعداد زیادی از گردشگران فرهنگی و تاریخی را به این منطقه فرامی‌خواند.

نتایج ارزیابی توان اکولوژیکی منطقه و همچنین سفرهای مکرر نگارندگان به محدوده مورد مطالعه به خصوص نواحی گردشگری شهرستان خور و بیابانک و جاذبه‌ها و اشکال

زیبای طبیعی در صحاری و بیابان‌های منطقه و روستاها و سکونتگاه‌های مثال‌زدنی این حوزه، حاکی از توان و ارزش بالای توریستی و گردشگری منطقه می‌باشد. این امر در حالی است که علی‌رغم ورود خودجوش گردشگران خارجی و داخلی به منطقه و از طرفی حساسیت بالای مناطق بیابانی و مشکلات فراوان این نواحی چون مسائل کم‌آبی و بیابان‌زایی، توجه درخوری نه از جانب مسئولان و نه از جانب گردشگران و حتی بعضا ساکنان منطقه به توسعه موارد مرتبط با بخش گردشگری منطقه نمی‌شود. با این تفاسیر باید بر اهمیت و لزوم توجه به توان منطقه و بهره‌برداری متناسب با ظرفیت و پتانسیل منطقه از طریق برنامه‌ریزی‌های اصولی و منطقی تأکید نمود.

منابع

- احتشامی، مجید و خواجه‌مجلسی، احمدرضا و شریعت، سیدمحمود (۱۳۷۸)، «ارزیابی توان اکولوژیکی به منظور تعیین زیستگاه‌های کلان در حوضه‌های آبریز میناب»، *مجله علوم و تکنولوژی محیط زیست*، شماره ۳.
- احمدپور، احمد و اکبریور شیرازی، محسن و رضوی امیری، زهرا (۱۳۸۸)، «استفاده از مدل تصمیم‌گیری چندشاخصه‌ای در انتخاب سهام»، *فصلنامه بورس اوراق بهادار*، سال دوم، شماره ۵، ۳۸-۵.
- اونق، مجید و میرکریمی (۱۳۷۸)، «هدایت توسعه پایدار استان گلستان (آمایش بستر طبیعی)»، *مجموعه مقالات دومین همایش توانمندی‌های توسعه استان گلستان*، گرگان، ۲۷۵-۲۶۵.
- پیرمحمدی، زیبا و فقهی، جهانگیر و زاهدی امیری، قوام‌الدین و شریفی، مرتضی (۱۳۸۹)، «ارزیابی توان زیست محیطی متناسب با رویکرد طبیعت‌گردی در جنگل‌های زاگرس، مطالعه موردی: سامان عرفی چم‌حاجی جنگل کاکارضا، لرستان»، *فصلنامه تحقیقات جنگل و صنوبر ایران*، شماره ۲، ۳۰-۳۴۱.
- توفیق، فیروز (۱۳۸۴)، «آمایش سرزمین تجربه جهانی و انطباق آن با وضع ایران»، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران، تهران.
- جوزی، سیدعلی و مرادی‌مجد، نسرین (۱۳۹۰)، «ارزیابی توان اکولوژیکی منطقه بوالحسن دزفول به منظور استقرار کاربری گردشگری به روش SMITH»، *محیط زیست و توسعه*، سال ۲، شماره ۳، بهار و تابستان ۱۳۹۰، از صفحه ۷ تا ۱۴.
- رنجبر، فیروز (۱۳۸۸)، «ارزیابی شرایط اقلیمی برای توسعه صنعت گردشگری به روش TCI (مطالعه موردی استان فارس)»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
- رنجبری، رقیه و دانه‌کار، افشین و ریاضی، برهان (۱۳۸۸)، «ارزیابی توان زیست محیطی پارک ملی ساحلی-دریایی نای‌بند در استان بوشهر به منظور استفاده‌های تفریحی»، *علوم و تکنولوژی محیط زیست*، دوره یازدهم، شماره چهار، زمستان ۱۳۸۸.

- شفیعا، محمدعلی و طیبیا، عارف (۱۳۸۴)، «مدل انتخاب فناوری تولید مناسب در صنعت پارافین»، *فصلنامه مدرس علوم انسانی*، دوره ۹، شماره ۲
- غنیان، منصور و قدیری معصوم، مجتبی، مطیعی لنگرودی، سیدحسن (۱۳۸۹)، «تحلیل ابعاد گردشگری روستایی با رویکرد جنسیتی از دیدگاه جامعه میزبان»، *زن در توسعه و سیاست* (پژوهش زنان)، دوره ۸، شماره ۳، ص ۹۳-۱۰۹
- مخدوم، مجید (۱۳۸۱)، «سالوده آمایش سرزمین»، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ پنجم.
- مرکز آمار ایران، «سرشماری آبادی‌های سال ۱۳۸۵».
- مرکز آمار ایران، «سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵».
- مهدوی، مسعود و قدیری معصوم، مجتبی و قهرمانی، نسرین (۱۳۸۷)، «اثرات گردشگری بر توسعه روستایی با نظرسنجی از روستاییان دره کن و سولقان»، *فصلنامه روستا و توسعه*، شماره ۲، ص ۳۹-۶۰
- نوری، سیدهدایت‌الله و نوروزی اورگانی، اصغر (۱۳۸۷)، «ارزیابی توان محیطی برای توسعه توریسم در دهستان چغاخور»، *مجله پژوهشی دانشگاه اصفهان*.
- Anna Spenceley (2008), "Requirements for Sustainable Nature-based Tourism in Transfrontier Conservation Areas: A Southern African Delphi Consultation", *Tourism Geographies: An International Journal of Tourism Space, Place and Environment*, 10:3, 285-311
- Bontayan, N.C, and Bishop, ID. (1998), "Linking Objective Modeling for Land Use Decision Making", *Landscape and Urban Planning*, 43 (1-3) 35-48.
- Basinski, J.J. (1985), "Land Elevation Some General Consideration in *Environmental Planning and Management*" ed (J.J. Basinski and K.D. Cocks) CSIRO Canberra: 59-65.
- Butler, R.W. (1991), "Tourism Environment and Sustainable Development, *Environment Conservation*, 18(3), 201-209

- George Hughes (1996), "Tourism and the Environment; a Sustainable Partnership", *Scottish Geographical Magazine*, Volume 112, Issue 2, 1996.
- IUCN/UNEP/WWF (1980), "World Conservation Strategy Living Resource Conservation for Sustainable Development", Switzerland: IUCN.
- Inskip, E. (1991), "Tourism Planning: An Integrated and Sustainable Development Approach", 508.
- Kerry B. Godfrey, (1995), "Planning for Sustainable Tourism Development in Mediterranean Countries", *Journal of Sustainable Tourism*, Volume 3, Issue 1, 1995.
- Olson, G.W. (1954), "Land Classification", *Search* Vol 4, No 7.
- Pekka Kauppila, Jarkko Saarinen & Riikka Leinonen (2009): "Sustainable Tourism Planning and Regional Development in Peripheries: A Nordic View", *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 9:4, 424-435.
- Radklift, M. (1994), "Sustainable Development, Center of Planning and Agro-Economic Studies", Tehran: Agriculture Ministry.
- Sagar Singh (2002), "Can there be Sustainable Ecotourism?", *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 7:1, 60-61
- S.J. Page & K.J. Thorn (1997), "Towards Sustainable Tourism Planning in New Zealand: Public Sector Planning Responses", *Journal of Sustainable Tourism*, 5:1, 59-77.